

УДК 504.062:639.1(497.2:477.82)

ECOLOGICAL AND GEOGRAPHICAL PRECONDITIONS FOR THE EXISTENCE OF WILD ANIMALS AND THE CURRENT STATE OF HUNTING MANAGEMENT IN VOLYN REGION

ЕКОЛОГО-ГЕОГРАФІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ІСНУВАННЯ ДИКИХ ТВАРИН І
СУЧАСНИЙ СТАН МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Myskovets I.Ya. /Мисковець І.Я.

s.g.s. Associate Prof./к. з. н., доцент

ORCID:0000-0001-9248-4919

Androshchuk I.V./Андрощук І.В.

s.a.s. Associate Prof./к. с-г. н., доцент

ORCID:0000-0002-3779-6896

Lutsk National Technical University, str. Lvivska, 75, 43018

Луцький національний технічний університет, м. Луцьк, вул. Львівська, 75, 43018,

Анотація. У статті проаналізовано еколого-географічні передумови існування диких тварин та оцінено сучасний стан мисливського господарства Волинської області з позицій екосистемного підходу, збереження біорізноманіття та принципів сталого природокористування. Охарактеризовано природно-екологічні умови регіону, ландшафтну структуру, поширення лісових, лучних і водно-болотних екосистем, які визначають просторову організацію середовищ існування мисливської фауни та її ресурсний потенціал. Проаналізовано стан ведення мисливського господарства, чисельність і динаміку основних видів диких мисливських тварин, а також оцінено вплив антропогенних чинників — трансформації землекористування, порушення гідрологічного режиму, фрагментації біотопів і рекреаційного навантаження — на екологічну стійкість популяцій та якість середовища їх існування. Визначено ключові екологічні проблеми функціонування галузі та окреслено перспективи оптимізації управління популяціями диких тварин на засадах екологічної безпеки, екосистемного підходу й раціонального використання природних ресурсів. Отримані результати можуть бути використані для удосконалення регіональних природоохоронних програм і системи екологічного моніторингу.

Ключові слова: дикі тварини, популяції мисливських тварин, середовище існування, мисливське господарство, мисливські угіддя, біорізноманіття, антропогенний вплив.

Вступ.

Еколого-географічні передумови існування диких тварин і функціонування мисливського господарства формуються під впливом сукупності природних та антропогенних чинників, серед яких провідну роль відіграють ландшафтна структура території, ступінь залісненості, наявність водно-болотних угідь, кормова база, рівень фрагментації біотопів і характер землекористування [12, с. 28]. Волинська область вирізняється високою мозаїчністю природних комплексів, значною часткою лісових, лучних і болотних екосистем, розгалуженою гідрографічною мережею та порівняно високим рівнем

збереженості напівприродних ландшафтів, що формує сприятливі умови для існування і відтворення мисливської фауни.

Разом із тим регіон зазнає суттєвого антропогенного впливу, пов'язаного з осушувальними меліораціями, інтенсифікацією сільськогосподарського використання земель, розвитком транспортної та рекреаційної інфраструктури, а також трансформацією традиційних форм природокористування. Ці процеси зумовлюють зміну просторової структури угідь, порушення екологічних коридорів, скорочення площ природних біотопів і ускладнення умов міграції диких тварин. На цьому тлі впродовж останніх десятиліть у Волинській області, як і в багатьох регіонах Європи, спостерігається зростання чисельності окремих видів великої дичини, що пояснюється змінами кормової бази, впровадженням елементів інтенсивного мисливського господарства (штучне підгодовування, регулювання чисельності), а також трансформацією мисливства з переважно утилітарної діяльності у рекреаційну [4, с.159].

Збільшення щільності популяцій великої дичини в межах Волині супроводжується загостренням екологічних і соціально-економічних проблем: зростанням масштабів пошкодження сільськогосподарських угідь, порушенням природної регуляції чисельності, деградацією лісових молодняків, посиленням конфліктів між користувачами природних ресурсів. Додатковим чинником нестабільності екосистем у сучасних умовах є воєнні дії, які впливають на просторову організацію господарської діяльності, обмежують доступ до окремих територій, ускладнюють проведення біомоніторингу та раціонального регулювання мисливського навантаження. В окремих районах спостерігається як тимчасове зменшення антропогенного пресу, так і формування нових екологічних ризиків, пов'язаних із порушенням природних ландшафтів, шумовим забрудненням і техногенними впливами [3, с.26].

У сукупності зазначені процеси зумовлюють необхідність комплексної еколого-географічної оцінки умов формування мисливських угідь, сучасного стану популяцій диких тварин і ефективності системи мисливського господарства Волинської області з урахуванням природної ємності територій,

екологічної безпеки та принципів сталого розвитку. Саме це визначає актуальність і наукову доцільність проведення даного дослідження.

Метою статті є аналіз еколого-географічних передумов формування мисливських угідь та існування популяцій диких тварин, а також оцінка сучасного стану мисливського господарства Волинської області з урахуванням екологічних обмежень і антропогенного впливу. Основними завданнями є: характеристика природно-екологічних умов регіону; аналіз стану мисливського господарства; оцінка чисельності та динаміки основних видів мисливських тварин; визначення екологічних проблем і перспектив оптимізації використання мисливських ресурсів.

Основний текст.

Користування мисливськими ресурсами передбачає не лише експлуатацію, а й науково обґрунтоване планування, яке забезпечує відтворення популяцій та підтримання продуктивності мисливських угідь. Раціональне управління передбачає врахування єдності диких тварин та їхнього середовища, адже вплив на популяції неминуче відбивається на стані угідь. Об'єктом мисливського господарства є як угіддя, так і тварини, що їх населяють [13, с. 2]. При визначенні допустимого рівня користування мисливськими ресурсами ключовим є поняття ємності угідь — максимальної чисельності тварин, яку територія може підтримувати без шкоди для екосистеми. Її перевищення веде до виснаження кормових ресурсів, падежу, зниження плодючості та міграції надлишку тварин за межі угідь [6, с.32]. Ємність угідь визначається найобмежуючим чинником середовища, відповідно до «правила мінімуму», і може змінюватися залежно від коливань кормової бази та інших екологічних умов [2, с.51].

Поліпшення обмежуючих факторів через мисливську меліорацію дозволяє підвищити ємність угідь та чисельність популяцій. Мисливське господарство оперує не окремими особинами, а популяціями — стабільними групами тварин, які тривалий час мешкають на визначеній території та використовують її ресурси. У деяких випадках, наприклад у лосів, одна популяція може охоплювати декілька господарств, що вимагає координації планового управління

та встановлення квот на відстріл [10, с. 21].

Для ефективного користування ресурсами важливо підтримувати оптимальну густоту популяцій, що забезпечує високий річний приріст і враховує природні цикли змін чисельності видів. Коливання чисельності є нормальним явищем у природних екосистемах і зумовлені природними факторами, змінами кормової бази та антропогенним впливом. Раціональне управління мисливськими угіддями враховує ці цикли та сприяє стабільності популяцій диких тварин.

Клімат Волинської області сприятливий для розвитку лісової флори, що включає сосну, дуб, граб, ясен, березу, ялину, ліщину та інші види. Волинська область характеризується значною лісистістю – 34,6 % території (для України в цілому – 15,9 %), із найвищою концентрацією лісів у Камінь-Каширському та частково Луцькому районах. Лісовий фонд охоплює близько 1,6 млн га і включає державні, комунальні та приватні ліси, які поділяються на природоохоронні, рекреаційні, захисні та експлуатаційні категорії [8]. Основними показниками оцінки лісів для мисливського господарства є склад деревних порід і вікова структура: домінують сосна (56,9 %), вільха чорна (17,6 %), дуб (11 %) та береза (10,9 %). Найменшу частку серед домінуючих порід складають ялина (0,9%), граб (0,9%), дуб (0,7%), осика (0,6%) і ясен (0,3%). Інші породи займають лише 0,2% від загального складу лісів (рисунок 1.). Вікові класи дерев варіюють від 5 до 20 років, при цьому середньовікові насадження становлять 53 % лісового фонду, а повнота крон 0,3–0,6 створює оптимальні умови для проживання диких тварин (рисунок 2), [7, с.23].

У 2020 році відбулися зміни у площі лісів за функціональними категоріями: площа лісів природоохоронного, наукового та історико-культурного призначення зменшилася на 0,6 %, а лісів рекреаційного та оздоровчого призначення — на 0,2 %. Водночас площа захисних лісів збільшилася на 0,5 %, а експлуатаційних — на 0,3 % (рисунок 3.). Такі зміни відображають тенденції у використанні лісового фонду Волині та безпосередньо впливають на середовища існування та кормову базу диких тварин, що є ключовим для ефективного

планування мисливського господарства [8].

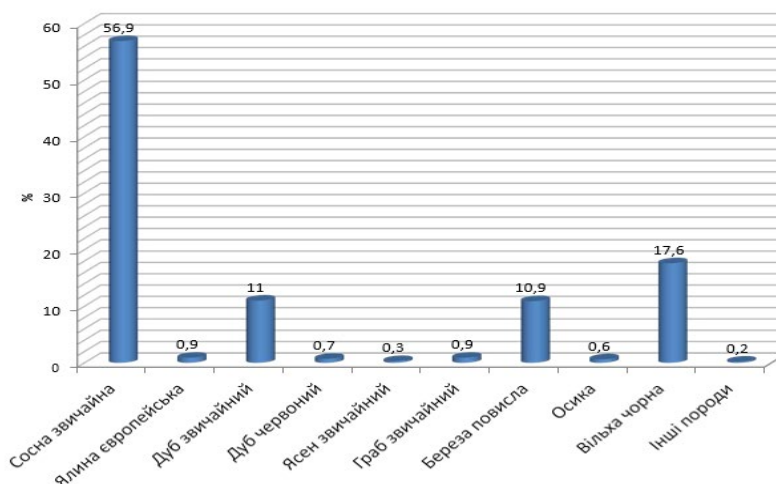

Рисунок 1 - Ліси за панівними породами, %

*складено за даними ВОУЛМГ

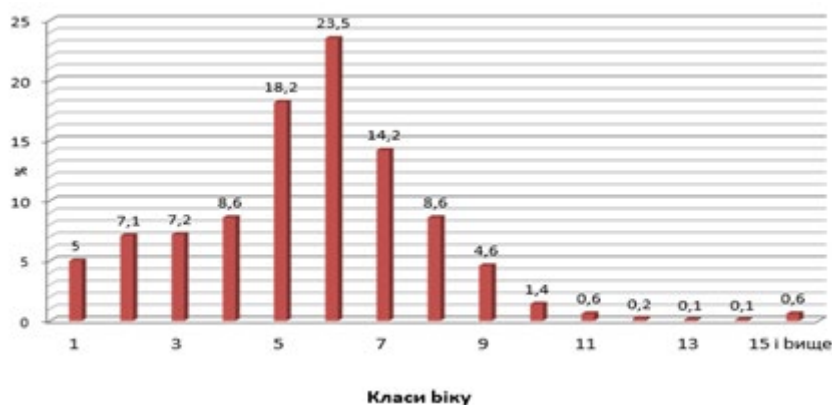

Рисунок 2 - Ліси за класами віку, %

*складено за даними ВОУЛМГ

Мисливські угіддя Волинської області охоплюють площу 1,507 млн га та обслуговуються 38 користувачами: 15 державних підприємств, 1 мисливське, 6 лісомисливських та 12 лісогосподарських. Після завершення термінів користування УТМР у 2022 р. понад 800 тис. га залишились без господаря. У 2024 р. Волинська обласна рада передала 442 тис. га місцевим підприємствам, що дозволило відновити контроль і належний догляд за угіддями. Найбільші господарства області: «Звірів» (Ківерцівська ТГ) – 98,803 тис. га, «Тур» (Турійська ТГ) – 29,017 тис. га, «Феміда-Інтер» – 18,743 тис. га, «Ішів»

(Володимирська ТГ) – 14,253 тис. га.[9] Мисливські господарства за територією та за адміністративними районами представлено на рисунку 4.

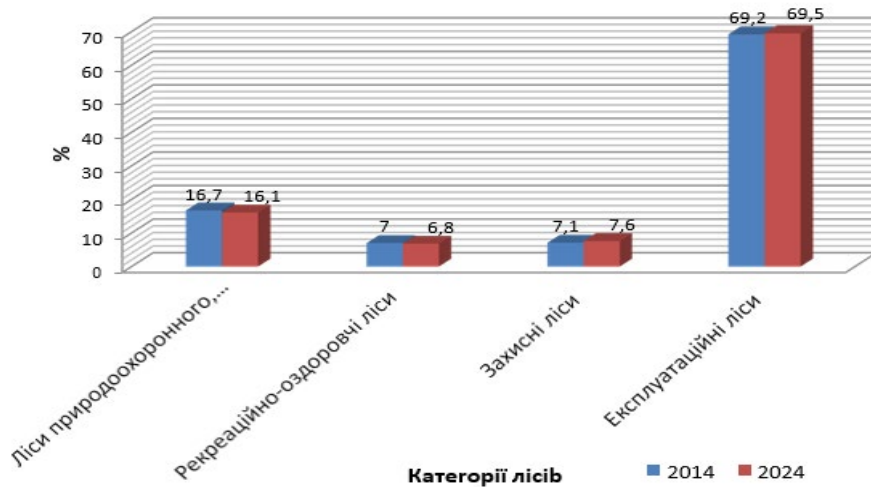

Рисунок 3 - Лісовий фонд Волині за категоріями лісів, %

*складено за даними ВОУЛМГ

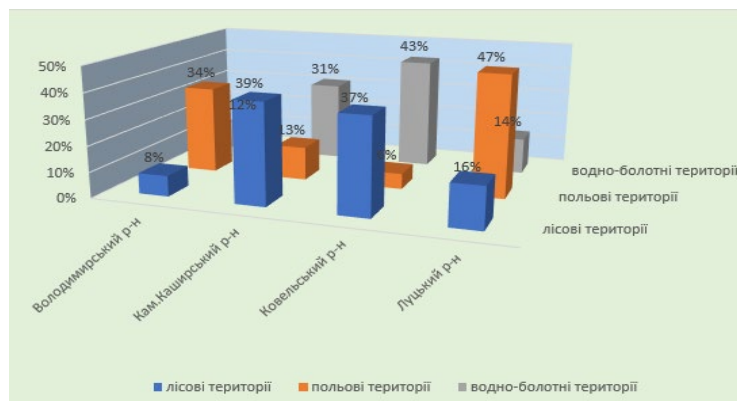

Рисунок 4 - Мисливські господарства за територіями та за адміністративними районами (складено за даними ВОУЛМГ)

За останні три десятиліття площа мисливських угідь дещо скоротилась, а популяції копитних, хутрових звірів та пернатої дичини зазнавали коливань. Загальна чисельність копитних за останні шість років зросла на 863 особини, проте лосі та зубри демонструють негативну динаміку [9].

Біотехнічні заходи, зокрема підгодівля диких тварин, залишаються ключовими для продуктивності мисливського господарства. Кабани потребують підгодівлі протягом усього року, тоді як лосі, олені та козулі — лише за суворих

погодних умов [9]. Регулювання чисельності здійснюється шляхом щорічного встановлення норм відстрілу, селекційного відстрілу хворих, старих і слабких тварин, а також корекції статевого та вікового складу популяцій для підвищення їх продуктивності [1, с. 162].

Заповідники та національні парки забезпечують охорону рідкісних і зникаючих видів, створюють умови для доступу тварин до кормів, води та місць розмноження, а також слугують науковими осередками для впровадження ефективних методів управління популяціями [6, с. 52]. Особливо цінними для Волині є водно-болотні угіддя та луки, які слугують середовищем проживання кабанів, лосів, оленів, борсуків, вовків, фазани, качки, видри та бобра.

Війна в Україні завдала значної шкоди природним екосистемам і біорізноманіттю. За даними Міністерства захисту довкілля, понад 900 об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею понад 1,2 млн га ($\approx 30\%$ ПЗФ) були пошкоджені внаслідок обстрілів, пожеж, забруднення та військових маневрів [8]. Це включає значну частину лісових і водно-болотних угідь Волині, критичних для багатьох видів тварин. Військові дії призводять до руйнування середовищ існування, фрагментації ареалів і втрати кормової бази, особливо у весняний період, коли триває розмноження та міграції птахів.

У Цуманській пущі ці процеси проявляються локально: зміною поведінки диких тварин, порушенням маршрутів пересування, підвищеним рівнем стресу та зниженням репродуктивної успішності. Забруднення ґрунту і води, шум від військової техніки, мінування територій та обмежений доступ до кормів створюють додатковий тиск на популяції кабанів, лосів, оленів та пернатих, які в цих умовах можуть тимчасово змінювати угіддя або відступати у менш уражені частини природного масиву.

Основні проблеми мисливства Волині включають: браконьєрство та незаконний обіг тварин; складності з погодженням угідь із приватними землевласниками; недосконалу нормативно-правову базу та слабкий контроль; деградацію середовищ існування через агропромислову діяльність і забруднення; недостатнє фінансування та брак кваліфікованих фахівців [3, с.28].

Перспективи розвитку мисливства Волині пов'язані з інтеграцією екологічних, економічних і соціальних факторів, що забезпечує одночасне збереження природи, стабільність чисельності дичини та економічну вигоду для місцевих громад.

Так у с. Звірів вирощують елітних трофейних благородних оленів із метою створення волинського генотипу та збереження традицій полювання. Початково завезено 80 оленів із Литви, Австрії, Румунії та Угорщини; нині на угіддях мешкає понад 500 особин (рисунок 5) [9].

Рисунок 5 - Молоді олені на угіддях с.Звірів [9]

Лісівники активно розвивають мисливське собаківництво. На території Любешівського ЛМГ облаштовано вольєр для західносибірських лайок і карпатських гончаків із дотриманням санітарно-гігієнічних норм.

Для підтримки високої продуктивності популяції важливе щорічне регулювання відстрілу: вибраковування хворих, старих і слабких тварин; корекція статевого та вікового складу поголів'я для збільшення чисельності самок і підвищення продуктивності.

У мисливських угіддях Волинської області зимовий облік 2025 року показав [9]:

- *копитні* – 10 872 особини, зокрема зубри – 16, лосі – 450, олень благородний – 451, олені плямисті – 764, козулі – 7 713, лані – 10, кабани – 1 468;
- *хутрові* – 49 651 особина: зайці-русаки – 33 438, білки – 5 548, лисиці – 2 234, вовки – 30, єнотовидні собаки – 925, норки вільні – 350, норки американські – 764, видри – 663, куниці кам'яні – 1 508, лісові – 2 139, тхори

чорні – 1 446, горностаї – 606;

- *птахи* – 12 680, зокрема сірі куріпки – 9 351, рябчики – 3 329.

Щорічно допустимий відстріл: козулі – 123, кабани – 96, олені – лише селекційний. Оптимальна ємність угідь варіює за класом бонітету: найбільші площі займають угіддя другого класу з високою щільністю копитних, найменші – четвертого. Загальна оптимальна чисельність для господарства: зубр – 65, лось – 163, олень благородний – 726, козуля або олень плямистий – 1 446, кабан – 188 [9].

Таким чином, стан мисливського господарства Волинської області відображає взаємодію антропогенних факторів, наслідків воєнних дій та природних умов. Це формує безпосереднє середовище існування диких тварин, їхню чисельність і продуктивність угідь.

Висновок.

Мисливське господарство Волинської області розвивається на основі багатих природно-географічних умов, включаючи лісові та водні ресурси, різноманітну флору і фауну. Ліси з оптимальною віковою структурою та повнотою крон створюють сприятливі умови для існування мисливських видів, а водні об'єкти забезпечують додаткові екологічні ресурси. Завдяки науково обґрунтованому управлінню, біотехнічним заходам та підгодівлі диких тварин чисельність мисливських видів поступово зростає, що сприяє відтворенню популяцій і стабільності екосистем. Селекційний відстріл та регулювання чисельності дозволяють підтримувати здоров'я популяцій і баланс між видами.

Водночас галузь стикається з проблемами: браконьєрством, недостатнім фінансуванням, нормативними перешкодами, деградацією природних середовищ та складнощами у користуванні приватними землями. Вирішення цих питань та інтеграція екологічних, економічних і соціальних факторів створюють перспективи сталого розвитку мисливського господарства в області. Збереження природних популяцій, ефективне управління угіддями та розвиток науково-обґрунтованих практик мисливства сприятиме підтриманню біорізноманіття, екологічної рівноваги та економічної вигоди для місцевих громад.

Література

1. Бондаренко В.Д., Делеган І.В. *Мисливствознавство*. – Київ: РН МКВООБ, 2019. – 197 с.
2. Закон України “Про мисливське господарство та полювання” від 22 лютого 2000 року зі змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2000. – № 18. – С. 132.
3. Корпа О.М., Корма О.М. (ред.) *Упорядкування мисливських угідь в Україні: метод. рекомендації*. – Київ: Держлісагентство, 2024. – 64 с.
4. Прус Ю.О. *Аналіз сучасного стану ресурсів мисливських господарств України* // Вісник ТДАТУ. – 2023. – № 3 (49). – С. 155–168.
5. Сайт Українського товариства мисливців та рибалок (УТМР). – Режим доступу: https://www.uoor.com.ua/ukr/about_organization/news. (дата звернення: 20.01.2026).
6. Сарабєєв В.Л. *Управління популяціями мисливських тварин: навч. посіб.* / В.Л. Сарабєєв. – Запоріжжя: Запорізький нац. ун-т, 2020. – 112 с.
7. Трусова Н.В., Свиноус І.В., Присяжнюк Н.М., Федору Ю.В., Федорук Н.М. *Формування витрат та доходів мисливського господарства як складової біосистеми України*. – Житомир: АгроСвіт, 2022. – 48 с.
8. Український портал видання мисливця. – Режим доступу: <http://www.hunters.com.ua/blog/pomogaya-prirode>. (дата звернення: 20.01.2026).
9. Український сервер мисливця. – Режим доступу: <http://www.uahunter.com.ua>. (дата звернення: 20.01.2026).
10. Царик Й.В., Яворський І.П., Шидловський І.В. *Хребетні тварини західних областей України*. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2016. – 52 с.
11. Червона книга України. Тваринний світ. – Режим доступу: <https://redbook-ua.org/>. (дата звернення: 20.01.2026).
12. FAO. *Sustainable Wildlife Management : conservation and sustainable use of wildlife*. – Rome : FAO, 2018. – 72 p.
13. Peña Carmona G., Escobar González M., Taylor Dobbins M., Serrano E.

*Hunting as sustainable wildlife management // Eur. J. Wildlife Res. – 2024. – Vol. 70.
– P. 1–15.*

Abstract. *Hunting management is an important component of environmentally balanced natural resource use, as it is directly related to the condition of natural ecosystems, the level of biodiversity conservation, and the sustainability of wild animal populations. Under conditions of increasing anthropogenic pressure, landscape transformation, climate change, and intensified fragmentation of natural habitats, the need for scientifically grounded ecological management of hunting resources, taking into account ecosystem constraints and the natural carrying capacity of territories, becomes particularly relevant. Volyn region is characterized by a high diversity of forest, meadow, and wetland ecosystems and a significant proportion of natural and semi-natural lands, which creates favorable conditions for the existence of game fauna. At the same time, drainage reclamation, intensification of agricultural production, urbanization processes, recreational pressure, and local pollution contribute to habitat degradation, changes in trophic relationships, and disruption of the spatial structure of populations. Under these conditions, a comprehensive ecological and geographical assessment of the factors shaping hunting grounds and an analysis of the current state of hunting management from the perspective of environmental safety and sustainable development are required. The purpose of the study is to analyze the ecological and geographical prerequisites for the formation of hunting grounds and the existence of wild animal populations, as well as to assess the current state of hunting management in Volyn region, taking into account environmental constraints and anthropogenic impacts. The main objectives include: characterization of the natural and ecological conditions of the region; analysis of the current state of hunting management; assessment of the abundance and dynamics of the main game species; and identification of environmental problems and prospects for optimizing the use of hunting resources. The object of the study is hunting grounds and populations of game animals in Volyn region, while the subject is the ecological and ecological-geographical factors of their formation and functioning. The practical significance of the results lies in their potential application for substantiating conservation measures, improving the environmental monitoring system, and implementing the principles of sustainable management of hunting resources in the region.*

Key words: *wild animals; game animal populations; habitat; hunting management; hunting grounds; biodiversity; anthropogenic impact.*